

Liber de cognitione dei

130.28 Εἶπερ ἐκ τῆς τῶν ἀπλῶν στοιχείων συνουσίας, γῆς λέγω, καὶ ὕδατος, καὶ ἀέρος, καὶ πυρός, ἢ τῶν λεγομένων ἀτόμων κατ' Ἐπίκουρον τὰ ἐγκόσμια γεγενῆται, εὐρεθήσεται τὸ γεννητὸν τοῦ ἀγεννήτου, καὶ τὸ ποιηθὲν τοῦ ποιήσαντος ἀσυγκρίτως κρεῖττον, καὶ τιμιώτερον, καὶ τοσοῦτον ὅσον ὁ ἄνθρωπος τῶν ἀπλῶν στοιχείων καὶ τῶν εἰρημένων ἀτόμων διαφωρότερος.

Πῶς δ' ἂν καὶ κατὰ φύσιν ἐναντία συν ἔδραμον ἀβλαβῶς εἰς ἐνὸς κόσμου συμπλήρωσιν; Πῶς δ' ἂν καὶ συνεφώνησαν οὐκ ἔχοντα βούλησιν, ἢ λόγον; Ἡ πῶς τῷ ἀνθρώπῳ λόγον ἀνέθηκαν τὰ παντελῶς ἄψυχα, καὶ ἄλογα, καὶ ἀναίσθητα; Ἐδει δὲ καὶ ὧ τὸ πλεον τῆς σφετέρας οὐσίας ἀπεκλήρω 130.29 σαν, ἐλέφαντά φημι, ἢ εἴ τι τούτου μεῖζον, ἐκείνῳ μᾶλλον συναποκληρῶσαι καὶ τὸ κατὰ πάντων τῶν ὑποδεεστέρων ἡγεμονικὸν καὶ βασιλικόν. Ἄλλὰ μὴν τὸ πολλῶ τούτων λειπόμενον κατὰ σωματικὸν μέγεθος καὶ ῥώμην ὁ ἄνθρωπος ἐκείνου κατάρχει διὰ τὸν λόγον, ὃν ἐκ τοῦ λόγον ἔχοντος Δημιουργοῦ πάντως κατεπλούτησε. Πῶς δ' ἂν καὶ ἐκ τῶν εἰκῆ καὶ ὡς ἔτυχε φερομένων τὰ τεταγμένα γεγονέναι λέγοιντο; 130.257 Ὁ νόμος μὲν, καὶ οἱ προφήται, ὧν ἦν Χριστὸς πλήρωμα, τὰ περὶ τούτου πάντα λεπτομερῶς ἀνεγράφαντο, καὶ μὴν καὶ περὶ τῆς ἀγίας Τριάδος. Παρεντέθηνται δὲ σποράδην, καὶ ἀσαφεῖα συνεσκιάσθησαν τὰ πολλὰ κατὰ θεῖαν πρόνοιαν, ἵνα μὴ νηπιόφρονες ἔτι ὄντες Ἰουδαῖοι, καὶ μήπω νοεῖν ὑψηλότερα δυνάμενοι, εἰς ἀναξίας ὑπολήψεις ἐκκλίνωσι, καὶ πάθει τὸ ἀπαθὲς ἀπαγάγῃσι.

Καὶ γὰρ ἐν Χωρήβ τοῦ Θεοῦ λαλεῖν πρὸς αὐτοὺς ἀρξαμένου, παρητήσαντο τὴν τοιαύτην φωνὴν δι' οἰκείαν ἀσθένειαν, εἰπόντες· Οὐ προσθήσομεν ἀκοῦσαι τῆς φωνῆς Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, καὶ τὸ πῦρ τὸ μέγα οὐκ ὀψόμεθα ἔτι, οὐδ' οὐ μὴ ἀποθάνωμεν. Καὶ εἶπε 130.260 Κύριος πρὸς με, φησὶν ὁ ταῦτα γράψας Μωσῆς· Ὅρθως πάντα ὅσα ἐλάλησα Προφήτην ἀναστήσω αὐτοῖς ἐκ τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν, ὡς περ σὲ, καὶ δώσω τὸ ῥήμα μου ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ, καὶ λαλήσει αὐτοῖς, καθότι ἂν ἐντείλωμαι αὐτῷ. Ταῦτα μὲν οὕτως· ὁ δὲ νοῦς τῶν ῥημάτων, ὅτι Ἐπειδήπερ οὐ δύνανται νῦν ἀκοῦειν, προφήτην ἀναστήσω αὐτοῖς, καὶ τὰ ἐξῆς, ὃς ἀναγγελεῖ αὐτοῖς ὅσα τό γε νῦν ἔχον οὐκ ἰσχύουσι παραδέξασθαι. Ἐκ τούτων οὖν εἰσι τὰ περὶ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἀγίου Πνεύματος, καὶ τὰ περὶ τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως, καὶ ἀπλῶς ὅσα διὰ τοῦ Εὐαγγελίου νενομοθέτηται. Τὸ γὰρ ὡς περ σὲ, τὴν ὁμοίωσιν κατὰ τὸ νομοθετεῖν ἐμφαίνει μᾶλλον. Ἄλλ' Ἰησοῦς μὲν ὁ τοῦ Ναυῆ οὔτε τοιαύτης οἴας ὁ Μωϋσῆς ἠξιώθη θεοφανείας, οὔτε νομοθέτης, ὡς ἐκεῖνος, ἐγένετο, οὔτε χάριν εὗρεν ὅσην ἐκεῖνος. Ὁ δὲ Χριστὸς κατὰ τὸ νομοθετεῖν ὅμοιος ἐκείνῳ γενόμενος, τᾶλλα πάντα διαφερόντως ὡς Δεσπότης ὑπέρεκειται. Ὅτι δὲ οὐχ ὁ τοῦ Ναυῆ υἱὸς ἦν ὁ ἀναστησόμενος προφήτης, ἄκουσον.

Εἶρηκε Μωϋσῆς ἐν τῷ Δευτερονομίῳ πρὸς τὸν λαόν, ὅτι Προφήτην ἀναστήσει Κύριος ὁ Θεός σου ἐκ τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν, καὶ τὰ ἐξῆς. Ὁ δὲ τοῦ Ναυῆ πρὸ πολλοῦ ἦν κεχειροτονημένος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ διὰ τῶν χειρῶν Μωϋσέως, ὡς τὸ Λευιτικὸν ἱστορεῖ. Λοιπὸν οὖν ἕτερος ὁ ἀναστησόμενος παρὰ τὸν ἀναστάντα. Ἄλλ', ὡς ἔοικεν, ἀγνοοῦσιν οἱ Ἰουδαῖοι τὸ γεγραμμένον κατὰ τὸ συμπέρασμα τοῦ Δευτερονομίου μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μωϋσέως, ὅτι καὶ οὐκ ἀνέστη ἔτι προφήτης ἐν Ἰσραὴλ ὡς Μωϋσῆς, ὃν ἔγνω Κύριος πρόσωπον κατὰ πρόσωπον. Ἐδει μὲν οὖν ὅτε πρὸς τὸν Μωϋσῆν εἶπεν ὁ Θεός, ὅτι Προφήτην ἀναστήσω αὐτοῖς, τότε τοῦτο καὶ τὸν Μωϋσῆν εἶπεῖν πρὸς τὸν λαόν. Ἄλλ' αὐτὸς ἐν Χωρήβ τοῦτο μαθὼν, ὕστερον εἶπεν αὐτὸ πρὸς τὸν λαόν κατὰ τὸ Δευτερονόμιον, οἰκονομικῶς ἀναμένων τὴν Ἰησοῦ τοῦ

Ναυῆ προχείρισιν, ἵνα μὴ τοῦτον εἶναι τὸν εἰκότα προφήτην ὑπολαμβάνωσι· μετὰ μέντοι τὴν αὐτοῦ χειροθεσίαν τότε τοῦτο κατεμήνυσε τῷ λαῷ. Ταῦτα μὲν οὖν ἐπὶ τοσοῦτον. Μυρίων δὲ χρήσεων οὐσῶν τῶν τε προκαταγγελουσῶν τὰ περὶ Χριστοῦ, καὶ τῶν ἀπαγγελουσῶν περὶ τῆς ἀγίας Τριάδος, τὰ πολλὰ μὲν ἐάσομεν, καὶ μᾶλλον ὅσα παρερμηνεύειν οὗτοι κακοήθως ἐπιχειροῦσιν, ἵνα μὴ δῶμεν θύραν καὶ διατριβὴν ταῖς πονηραῖς ἀντιρρήσεσιν· Πᾶς γὰρ οἶκος Ἰσραὴλ φιλόνοικοί εἰσι, καὶ σκληροκάριοι, φησὶν Ἰεζεκιήλ· Ὀλίγα δὲ προχειρισόμεθα σαφῆ τε καὶ ἀναντίρρητα, καὶ ὅσα τούτους ἢ πάντως ἐθελοκωφοῦντας, ἢ ἀνοηταίνοντας ἀπελέγξουσι.

{1Βίβλου Γενέσεως.}

1 Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς, Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν, καὶ καθ' ὁμοίωσιν. Ὁ Πατὴρ δηλοῦντι πρὸς τοὺς ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ τοὺς κοινωνοῦντας αὐτῷ τοῦ δημιουργικοῦ καὶ δεσποτικοῦ ἀξιώματος. Οὐκ ἔχει γὰρ ἐνταῦθα χώραν τὸ τῆς Ἑβραϊδος δια 130.261 λέκτου ἰδιώμα, τὸ χρώμενον ἔστιν ὅτε τοῖς ἐνικοῖς πληθυντικῶς. Ἡ γὰρ ἄν, καὶ ἐφ' ἃ μὴ χρὴ τῷ τοιούτῳ ἰδιώματι καταχρώμενοι, πολλῆς ἐμπλήσομεν τοὺς ἀντιλέγοντας ταραχῆς. {1'Εκ τῆς αὐτῆς.}1 Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς, Ἴδου Ἀδὰμ γέγονεν ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν, ἡγουν ὡς ἕκαστος ἡμῶν τῶν ἐν τῇ μιᾷ θεότητι προσώπων. Εἰ γὰρ καὶ εἰρωνικῶς εἴρηται, ἀλλ' οὖν ἐνὸς προσώπου σημαντικὸν ὅλως εἶναι οὐ δύναται. {1'Εκ τῆς αὐτῆς.}1 Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς, Δεῦτε καὶ καταβάντες συγγέωμεν αὐτῶν τὰς γλώσσας. Τὸ γὰρ δεῦτε πρὸς δύο τοῦλάχιστον ὁ λέγων λέγει, καὶ Τριάς ἐντεῦθεν συναπαρτίζεται. Πρὸς ἰσοδυναμοῦς δὲ, καὶ ὁμοουσίους τὸ δεῦτε, ποιήσωμεν τόδε, καὶ οὐ πρὸς ἀγγέλους ἔρεϊς, ὅπερ ἔστιν ἄτοπον. Ἡ οἴους ἄν, καὶ ὄσους ἔρεϊς, παραγραφόμεθα διὰ τὸ ἀμάρτυρον. Πῶς Θεὸς διαλέγεται; Ἄρα τὸν ἡμέτερον τρόπον; εὐσεβέστερον λέγειν, ὅτι τὸ θεῖον βούλημα, καὶ ἡ πρώτη ὁρμὴ τοῦ νοεροῦ κινήματος, τοῦτο Λόγος ἐστὶ τοῦ Θεοῦ. Σχηματίζει δὲ αὐτὸν διεξοδικῶς ἡ Γραφή, ἵνα δείξῃ, ὅτι οὐχὶ γενέσθαι μόνον ἐβουλήθη τὴν κτίσιν, ἀλλὰ διὰ τινος συνεργοῦ παραχθῆναι ταύτην εἰς γένεσιν. Ἡδύνατο γὰρ, ὡς ἐξ ἀρχῆς εἶπε, περὶ πάντων ἐπεξελεῖν. Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν, καὶ τὴν γῆν. Εἶτα ἐποίησε τὸ φῶς, εἶτα ἐποίησε τὸ στερέωμα. Νῦν δὲ τὸν Θεὸν οἰονεῖ προστάσσοντα καὶ διαλεγόμενον εἰσάγουσα, τὸν ᾧ διαλέγεται κατὰ τὸ σιωπώμενον ὑποφαίνει, οὐ βασκαίνουσα ἡμῖν τῆς γνώσεως, ἀλλ' ἐκκαίουσα ἡμᾶς πρὸς τὸν πόθον, δι' ὧν ἴχνη τινὰ καὶ ἐμφάσεις ὑποβάλλει τοῦ ἀπορρήτου. Τὸ γὰρ πόνω κτηθὲν περιχαρῶς ὑπεδέχθη, καὶ φιλοπόνως διεφυλάχθη. Ὡν μέντοι πρόχειρος ὁ πορισμὸς, τούτων ἢ κτίσις εὐκαταφρόνητος. Διὰ τοῦτο ὁδῶ τινι καὶ τάξει ἡμᾶς εἰς τὴν περὶ τοῦ Μονογενοῦς ἔννοιαν ἐμβιβάζει, καίτοι γε τοῦ ἐν φωνῇ λόγου οὐδὲ οὕτως ἦν χρεῖα τῇ ἀσωμάτῳ φύσει, αὐτῶν τῶν νοηθέντων μεταδίδοσθαι δυναμένων τῷ συνεργοῦντι. Ὡστε τίς χρεῖα λόγου τοῖς δυναμένοις ἐξ αὐτοῦ τοῦ νοήματος κοινῶν ἀλλήλοις τῶν βουλευμάτων; φωνὴ μὲν γὰρ ἀκοήν, καὶ ἀκοή φωνῆς ἔνεκεν. Ὅπου δὲ οὐκ ἀήρ, οὐχὶ γλῶσσα, οὐδὲ οὖς, οὐ πόρος σκολιός, ἐπὶ τὴν ἐν τῇ κεφαλῇ συναίσθησιν ἀναφέρων τοὺς ψόφους, ἐκεῖ οὐδὲ ῥημάτων χρεῖα, ἀλλ' ἐξ αὐτῶν, ὡς ἂν εἶποι τις, τῶν ἐν καρδίᾳ νοημάτων τοῦ θελήματος ἢ μετὰ δοσις. Ὅπερ οὖν ἔφην, ὥστε διαναστῆναι τὸν νοῦν ἡμῶν πρὸς τὴν ἔρευναν τοῦ προσώπου, πρὸς ὃν οἱ λόγοι σοφῶς καὶ ἐντέχνως, τοῦτο τῆς διαλέκτου παρείληπται. {1'Εκ τῆς αὐτῆς.}1 Ὡφθη δὲ τῷ Ἀβραάμ ὁ Θεὸς πρὸς τῇ δρυὶ τῇ Μαμβρῇ, καθημένου αὐτοῦ ἐπὶ τῆς θύρας τῆς σκηνῆς αὐτοῦ μεσημβρίας. Ἀναβλέψας δὲ τοῖς ὀφθαλμοῖς 130.264 μοῖς αὐτοῦ εἶδε, καὶ ἰδὼν τρεῖς εἰστήκεισαν ἐπάνω αὐτοῦ. Καὶ ἰδὼν, προσέδραμεν εἰς συνάντησιν αὐτοῖς, καὶ προσεκύνησεν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ εἶπε, Κύριε, εἰ ἄρα εὗρον χάριν ἐναντίον σου, μὴ παρέλθῃς τὸν παῖδά σου. Εἶπε δὲ πρὸς αὐτὸν, Ποῦ Σάρρα ἡ

γυνή σου; Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Ἴδου, ἐντῆ σκηνῆ. Καὶ εἶπεν, Ἐπαναστρέφων ἤξω πρὸς σέ, καὶ τὰ ἐξῆς. Ἴδου γέγραπται, ὄφθῆναι μὲν τῷ Ἀβραάμ τὸν Θεὸν, εἶναι δὲ τρεῖς τοῦ ὄφθέντος, καὶ τριῶν ὄντων πρὸς ἓνα τὴν διάλεξιν γίνεσθαι, εἰς ἓμ φασιν πάντως τοῦ τρισυποστάτου τῆς μιᾶς θεότητος. Εἰ δὲ τὸν ἓνα μὲν ἐρεῖς εἶναι Θεὸν, τοὺς ἄλλους δὲ ἀγγέλους, πῶς ἠνέσχοντο συγκαθίσει τῷ Δεσπότη; {1'Ἐκ τῆς αὐτῆς.}1 Κύριος ἔβρεξεν ἐπὶ Σόδομα καὶ Γόμορρα θεῖον καὶ πῦρ παρὰ Κυρίου ἐκ τοῦ οὐρανοῦ. Τῶν δύο μὲν τοῦτο προσώπων ἐμφαντικόν, καὶ τῆς αὐτοβουλίας, ἰσοδυναμίας δηλωτικόν, τοῖς δυοῖ δὲ καὶ τὸ τρίτον συνεισάγεται, διὰ τὸ ἀχώριστον καὶ φεράλληλον.

{1Τῆς Ἐξόδου.}1 Ἄκουε, Ἰσραὴλ, Κύριος ὁ Θεός σου, Κύριος εἷς ἐστίν. Τὸ μὲν γὰρ Κύριος, καὶ Θεός, καὶ Κύριος τὰς τρεῖς ὑποστάσεις ὑπεμφαίνει, τὸ δὲ εἷς ἐστίν τὴν ἐν τρισὶ μίαν θεότητα καὶ φύσιν.

{1Τοῦ Δαβίδ.}1 Ἐπὶ τῷ Θεῷ αἰνέσω ῥῆμα, ἐπὶ τῷ Κυρίῳ αἰνέσω λόγον. Ἐπὶ τῷ Θεῷ ἤλπισα, οὐ φοβηθήσομαι, τί ποιήσει μοι ἄνθρωπος. Καὶ πάλιν· Θῦσον τῷ Θεῷ θυσίαν αἰνέσεως, καὶ ἀπόδος τῷ Ὑψίστῳ τὰς εὐχὰς σου, καὶ ἐπικάλεσαί με ἡμέρα θλίψεώς σου. Καὶ αὖθις, Ζῆ Κύριος, καὶ εὐλογητὸς ὁ Θεός, καὶ ὑψωθήτω ὁ Θεός τῆς σωτηρίας μου. Καὶ προσέτι, Ἐν τῷ φωτί σου ὀψόμεθα φῶς, τουτέστιν, ἐν τῷ Υἱῷ σου γνωσόμεθα τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Δι' αὐτοῦ γὰρ ὡσπερ τὰ περὶ τοῦ Πατρὸς, οὕτω καὶ τὰ περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀριδηλότερον ἐμυσταγωγῆθημεν. Καὶ πολλὰ τοιαῦτα τῆς ἁγίας Τριάδος εὐρίσκομεν καταγ γελτικά. Καὶ ὁ ἀγγελικὸς δὲ ὕμνος, Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος Κύριος, διὰ μὲν τοῦ τρισυποστάτου τὸ τρισυπόστατον, διὰ δὲ τοῦ Κυρίου ἐνιαῖον ἐδήλωσε τῆς θεότητος. Ἐκφαντικώτερον δὲ περὶ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ φησὶν ὁ Δαβὶδ ἐκ προσώπου τοῦ Πατρὸς πρὸς τὸν Υἱόν, Ἐκ γαστρὸς πρὸ ἐωσφόρου ἐγέννησά σε, γαστρὸς θεοῦ πρεπῶς νοουμένης τῆς πατρικῆς οὐσίας καὶ φύσεως. Τίνα γὰρ ἄλλον ἐρεῖν ἰσχύσεις ἀχρόνως γεγεννημένον; ἐκ δὲ προσώπου τοῦ Υἱοῦ· Κύριος εἶπε πρὸς με, Υἱός μου εἶ σὺ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε, τὴν χρονικὴν αὐτοῦ δηλοῖ γέννησιν, τὴν ἐκ τῆς Παρθένου. Γεγέννηκα γὰρ, ἀντὶ τοῦ γεννηθῆναι εὐδόκησα, ἢ ἔκτισα. Εἶρηκε δὲ συμφώνως τούτῳ καὶ Σολομῶν προσώπῳ τοῦ υἱοῦ, Κύριος ἔκτισέ με, καὶ τὰ ἐξῆς. Εἶτα ἐπήγαγε· Πρὸ δὲ πάντων βουνῶν γεννᾷ με. Τὸ μὲν γὰρ ἔκτισε τῆς κάτω καὶ χρονικῆς αὐτοῦ γενέσεως, τὸ δὲ πρὸ πάντων βουνῶν γεννᾷ με τῆς 130.265 ἄνω, καὶ ἀχρόνου, καὶ προαιωνίου. Καὶ πάλιν ὁ Δαβὶδ, Τῷ Λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ τῷ Πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν· Κύριον μὲν τὸν Πατέρα λέγων, Λόγον δὲ τὸν Υἱὸν αὐτοῦ, ὅτι ὅπως ἔχει πρὸς τὸν Πατέρα, ὡς πρὸς νοῦν λόγος, οὐ μόνον διὰ τὸ ἀπαθὲς τῆς γεννήσεως, ἀλλὰ καὶ τὸ συναφές, καὶ τὸ ἐξαγγελτικόν· Πνεῦμα δὲ, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Καὶ πάλιν περὶ μὲν τοῦ Λόγου καὶ Υἱοῦ, Ἀπέστειλε τὸν Λόγον αὐτοῦ, καὶ ἰάσατο αὐτοὺς, ὁ Πατὴρ δηλονότι τὸν Υἱόν, νοσοῦντας ἐν πλάνῃ. Περὶ δὲ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, Ἐξαποστελεῖς τὸ Πνεῦμα σου καὶ κτισθήσονται, οἱ τῆς καινῆς δηλαδὴ κτίσεως, καὶ ἀνακαινιεῖς τὸ πρόσωπον τῆς γῆς, τῆς παλαιωθείσης ἐν ἁμαρτίαις. Οὔτε δὲ Λόγος προφητικὸς ἀποστέλλεται διὰ τῶν φωνητικῶν ὀργάνων εἰς τὸν ἀέρα χεόμενος, καὶ λυόμενος. Λέγει γὰρ ἐν ἄλλοις· Εἰς τὸν αἰῶνα, Κύριε, ὁ Λόγος σου διαμένει ἐν τῷ οὐρανῷ. Οὔτε Πνεῦμα δι' ἀναπνευστικῶν ὁμοίως ὀργάνων ἐξωθούμενον, καὶ λυόμενον, καὶ χεόμενον. Ταῦτα γὰρ σωμάτων. Φανερόν οὖν, ὅτι Λόγος, καὶ Πνεῦμα, ἐνυπόστατα, καὶ αἴδια, καὶ δημιουργά. Καὶ ὁ Ἰωβ δὲ φησι, Ζῆ Κύριος, ὁ οὕτω με κρίνας, καὶ ὁ παντοκράτωρ, ὁ παραπικράνας μου τὴν ψυχὴν, καὶ Πνεῦμα θεῖον τὸ περιὸν ἐν ῥισί μου. Καὶ ὁ Ζαχαρίας ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, Ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι, καὶ ὁ Λόγος μου, καὶ τὸ Πνεῦμά μου. Καὶ ὁ Ἡσαΐας, Νῦν Κύριος ἐξαπέσταλκέ με, καὶ τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ.

{1Βίβλου Γενέσεως.}1 Φησὶν Ἰακώβ πρὸς τὰς δύο γυναῖκας αὐτοῦ· Καὶ εἶπέ μοι ὁ ἄγγελος τοῦ Θεοῦ καθ' ὕπνους, Ἐώρακα ὅσα σοι Λάβαν ποιεῖ, καὶ τὰ ἐξῆς. Εἶτα, Ἐγὼ εἶμι ὁ Θεὸς, ὁ ὀφθεῖς σοι ἐν τόπῳ Θεοῦ. Εἰ οὖν ἄγγελος ἀπλῶς ἦν εἷς τῶν λειτουργικῶν δυνάμεων, πῶς ἑαυτὸν ἐκάλει Θεόν; ἢ πάντως ὁ Υἱὸς ἦν, ὅς ἐστιν ἄγγελος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ὡς λόγος νοῦ· ἐξαγγελτικὸς γὰρ ὁ λόγος τοῦ νοῦ, ἔτι δέ, καὶ ὡς μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν ἀναγγεῖλας ἡμῖν τὸ τῆς πατρότητος ὄνομα. Ἐφανέρωσα γὰρ, φησὶ, τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀνθρώποις, καὶ ὡς τῆς μεγάλης βουλής ἄγγελος. Οὕτω γὰρ αὐτὸν προσηγόρευσε Ἡσαΐας· προσέτι, καὶ θαυμαστὸν σύμβουλον, καὶ Θεὸν ἰσχυρὸν ἐξουσιαστὴν κατονομάσας αὐτόν. Τίς γὰρ Θεοῦ σύμβουλος, εἰ μὴ ὁ ὁμοούσιος, καὶ αὐτοδύναμος, καὶ ἰσότημος Υἱός; βουλή δὲ τοῦ Πατρὸς, ἢ διὰ τῶν ἀνθρώπων. Ἡ βουλή δὲ τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, αὐτοθελὲς αἰνίττεται. Ὅτι δὲ ὁ Υἱὸς οὗτος καὶ Θεὸς ἐνηνθρώπησε, φησὶν ὁ αὐτός· Ὅτι παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν, Υἱὸς καὶ ἐδόθη ἡμῖν. Δι' ἡμᾶς γὰρ ἐγεννήθη παιδίον ὁ Υἱός, καὶ συνανεστράφη ἡμῖν. Περὶ γὰρ τοῦ κυρίως Υἱοῦ ταῦτα προεφήτευσε, καὶ οὐ περὶ ἀπλῶς υἱοῦ, καὶ ὡς παράδοξον ἔργον. Τί δὲ παράδοξον ἀπλῶς υἱὸν γεννηθῆναι παιδίον; διὸ καὶ τὰ ἐξῆς ἀριδηλότατα προσέθηκεν εἰς ἔμφασιν τῆς 130.268 αὐτοῦ θεότητος, καὶ διαστολὴν τῆς ἀπλῶς υἱότητος.

{1Ἰερεμίου.}1 Οὗτος ὁ Θεὸς ἡμῶν, οὐ λογισθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτόν. Εἶτα ἐπήγαγε, Μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη. Καὶ πάλιν ἐν ἑτέρῳ λόγῳ· Ἴδου ὁ Θεὸς ἡμῶν αὐτὸς ἦξει καὶ σώσει ἡμᾶς. Διδούς δὲ καὶ σημεῖον τῆς ἐνσάρκου παρουσίας αὐτοῦ προσέθηκε, Τότε ἀνοιχθήσονται ὀφθαλμοὶ τυφλῶν, καὶ ὧτα κωφῶν ἀκούσονται. Τότε ἀλείπεται ὡς ἔλαφος ὁ χῶλος, καὶ τρανὴ ἔσται γλῶσσα μογιάλου· ἅπερ ἅπαντα γεγονότα μαρτύριον ἀψευδὲς τῆς ἐνανθρωπήσεως αὐτοῦ. Ὁ αὐτὸς δὲ καὶ αὐθις εἶρηκεν· Οὐ πρέσβις, οὐκ ἄγγελος, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Κύριος ἔσωσεν αὐτούς. Πρέσβις γὰρ ὁ μεσίτης, οἷος ἦν ὁ Μωϋσῆς, καὶ εἴ τις κατ' ἐκείνον· καί τοι καὶ διὰ μεσίτου, καὶ δι' ἀγγέλου πολλοὶ πολλὰκις ἐσώθησαν, ὡς οἱ διὰ Μωσέως δημαγωγοῦ μενοι, καὶ διὰ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ, καὶ τῶν τοιούτων. Καὶ αὐθις, οἱ περὶ τὸν Ἐζεκιάν, ἐφ' οὗ τὰς ῥπέ χιλιάδας τῶν Ἀσσυρίων ὁ ἄγγελος ἀνείλε μίαν νυκτί. Πρόδηλον οὖν, ὅτι φανεράν ἐπιδημίαν Θεοῦ τὰ ῥήματα μηνύουσι.

{1Ἡσαΐου.}1 Δώσει Κύριος αὐτὸς ἡμῖν σημεῖον. Ἴδου ἡ Παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει, καὶ τέξεται υἱόν. Πᾶσα μὲν ἐν γαστρὶ ἔχουσα, οὐκ ἔστι παρθένος. Αὕτη δὲ ἐν γαστρὶ ἔχουσα, παρθένος ἦν. Διὸ καὶ ὡς παράδοξον εἰς σημεῖον δέδοται. {1Τοῦ αὐτοῦ.}1 Πρὶν ἢ γινῶναι τὸ παιδίον ἀγαθὸν ἢ κακόν, ἀπειθεῖ πονηρία τοῦ ἐκλέξασθαι τὸ ἀγαθόν. Ποίω δὲ παιδί ταῦτα προσαρμοσίαι; Μόνος γὰρ ὁ Χριστὸς ἀμαρτίαν, φησὶν, οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὗρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ, τουτέστιν οὔτε λόγῳ, οὔτε ἔργῳ ἡμάρτηκε. Τῶν ἄλλων δὲ πάντων οὐδεὶς, φησὶ, καθαρὸς ἀπὸ ῥύπου.

{1Μιχαίου.}1 Καὶ σὺ, Βηθλεὲμ γῆ Ἰούδα, οὐδαμῶς ἐλαχίστη εἶ ἐν τοῖς ἡγεμόσιν Ἰούδα. Ἐκ σοῦ γὰρ μοι ἐξελεύσεται ἡγούμενος, ὅστις ποιμανεῖ τὸν λαόν μου τὸν Ἰσραήλ. Ἴνα δὲ διδάξῃ, ὅτι οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος ψιλὸς οὗτος, ἀλλ' ἠνωμένος Θεῷ, προσέθηκεν, Αἱ ἔξοδοι αὐτοῦ ἀπ' ἀρχῆς ἀφ' ἡμερῶν αἰῶνος· αἱ κατὰ τὴν θεότητα, φησὶν, ἐνέργειαι αὐτοῦ, ἢ ἡ γέννησις αὐτοῦ ἀπ' ἀρχῆς ἐκ διαστημάτων αἰῶνος, ἡγουν αἰώνιοι. Ὁ δὲ Ζοροβάβελ ἐν Βαβυλῶνι γεγέννηται. Ὁρᾶς ἀκριβολογίαν μέχρι καὶ τοῦ τόπου, οὗ ὁ Χριστὸς γεγέννηται;

{1Δανιήλ.}1 Ἐθεώρουν ἐν ὄραματι τῆς νυκτὸς, καὶ ἰδοὺ μετὰ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ, ὡσεὶ υἱὸς ἀνθρώπου ἐρχόμενος ἦν. Καὶ ἕως τοῦ Παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν 130.269 ἔφθασε, καὶ ἐνώπιον αὐτοῦ προσηνέχθη, καὶ αὐτῷ ἐδόθη ἡ ἀρχὴ, καὶ ἡ τιμὴ, καὶ ἡ βασιλεία, καὶ πάντες οἱ λαοὶ, φυλαὶ, γλῶσσαι αὐτῷ δουλεύουσιν. Ἡ ἐξουσία αὐτοῦ ἐξουσία αἰώνιος, ἣτις οὐ παρελεύσεται. Καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ οὐ διαφθαρή

σεται. Τίς οὖν ἐστίν, ὁ ὡς υἱὸς ἀνθρώπου λαβὼν τὴν ἐξουσίαν ἀναφαίρετον κατὰ πάντων; Ἄνθρωπος μὲν πάντως οὐδεὶς, ὁ θεάνθρωπος δὲ Χριστὸς, περὶ ὁ καὶ οὗ Δαβὶδ εἶρηκε πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα· Ὁ Θεὸς, τὸ κρίμα σου τῷ βασιλεῖ δὸς, καὶ τὴν δικαιοσύνην σου τῷ υἱῷ τοῦ βασιλέως. Ὁ Χριστὸς γὰρ καὶ ὡς Θεὸς βασιλεὺς ἐστίν, καὶ υἱὸς βασιλέως. Καὶ ὡς ἄνθρωπος βασιλεὺς γέγονε, καὶ υἱὸς βασιλέως τοῦ Δαβὶδ, διὸ καὶ ὕστερον ἔλεγεν, Ἐδόθη μοι ἐξουσία ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς. Πρὸς ὃν ὁ Πατὴρ μετὰ τὸ λαβεῖν τὴν βασιλείαν, ὡς ἄνθρωπον ἔλεγε, Κάθου ἐκ δεξιῶν μου. Εἶπε γὰρ, φησὶν, ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου· Κάθου ἐκ δεξιῶν μου ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου. Ἡ τίνες εἰσὶν δύο κύριοι τοῦ Δαβὶδ, περὶ ὧν ὁ λόγος, εἰ μὴ τούτους ἐρεῖς; Εἰπὼν δὲ ὁ Δαβὶδ, Ὁ Θεὸς, τὸ κρίμα σου τῷ βασιλεῖ δὸς, καὶ τὰ ἐξῆς, προσεπήγαγεν ὅτι Πρὸ τοῦ ἡλίου διαμένει τὸ ὄνομα αὐτοῦ, τὸ τῆς θεότητος, ἢ τῆς υἰότητος δηλονότι. Ἄει γὰρ ἦν ἀμφότερα.

Τίς οὖν ὁ τοιοῦτος βασιλεὺς, εἰ μὴ οὗτος; τίνοι δὲ καὶ πάντα τὰ ἔθνη ἐδούλευσαν, καὶ ἐνευλογήθησαν, καὶ ἐμακάρισαν, εἰ μὴ μόνον τὸν Χριστόν; εἰ δ' ἔτι περιμένεις αὐτὸν, ὅτε ὁ Ἡλίας προδραμεῖται τούτου, τὴν δευτέραν κάθοδον τοῦ Σωτήρος λέγεις, ὅτε καὶ ἡ τοῦ κόσμου συντέλεια. Δύο γὰρ οὐσῶν καθόδων, τῆς μὲν κατὰ τὴν ἐνανθρώπησιν αὐτοῦ, τῆς δὲ κατὰ τὴν μέλλουσαν παγκόσμιον κρίσιν, ἡ μὲν ἤδη γέγονεν, ἡς πρόδρομος Ἰωάννης, ὁ δεύτερος Ἡλίας· ἡ δὲ γενήσεται πρόδρομον ἔχουσα Ἡλίαν τὸν δεύτερον Ἰωάννην. Ἀμφότεροι γὰρ τοῦ αὐτοῦ Πνεύματος, καὶ τῆς αὐτῆς χάριτος, καὶ δυνάμεως, ὅσον εἰς τὸ προτρέχειν Χριστοῦ. Τὸν ἠλειμμένον καὶ μεσσίαν, ὃν ἀπεκδέχεσθε, ψιλὸς ἐστίν ἄνθρωπος, ἢ θεάνθρωπος; Εἰ μὲν γὰρ ψιλὸς ἄνθρωπος, οὐκ ἔστιν ὃν οἱ προφηταὶ κατήγγειλαν. Οὗτοι γὰρ σημεῖα θεότητος αὐτῷ προστιθέασιν, διαστέλλοντες ἀπὸ τῶν ψιλῶν ἀνθρώπων. Καὶ πόθεν ἄλλοθεν μαθόντες προσδοκᾶτε τοῦτον;

Εἰ δὲ θεάνθρωπος ἐστίν, ἰδοὺ καὶ ἄλλο πρόσωπον θεότητος ὁμολογοῦντες λανθάνετε. Οὐ γὰρ τὸν Πατέρα πάντως ἐρεῖτε. Παιδίον γὰρ, φησὶν, ἐγεννήθη ἡμῖν, Υἱὸς, ἀλλ' οὐχ ὁ Πατὴρ. Τοῦ ἀλείφειν δὲ καὶ τοῦ χρίειν ταυτὸ σημαίνοντων, ὁ αὐτὸς ἐστίν ἠλειμμένος, καὶ Χριστός. Σύνετε δὴ, ἄφρονες ἐν τῷ λαῷ, καὶ μωροὶ ποτε φρονήσατε. Καὶ ὁ Ἡσαΐας δὲ φησὶ πρὸς ὑμᾶς, Οἱ τυφλοὶ, ἐμβλέψατε, καὶ οἱ κωφοὶ, ἀκούσατε. Ἡ γοῦν προδήλως ἐθελοτυφλώττετε, ἢ παντελῶς ἀναισθητεῖτε Πότε οὖν ὀνομάτων ὁμῶν νυμίας, ἢ ῥημάτων σημασίας, ἢ λέξεων ιδιότητος διαστελεῖτε, δι' ὧν καταλαμβάνεται ἡ ἀλήθεια;

{1Περὶ τῶν παθῶν τοῦ Χριστοῦ.}1 Φησὶν ὁ Δαβὶδ ἐκ προσώπου τοῦ Χριστοῦ· Συνα 130.272 γωγὴ πονηρευομένων περιέσχον με. Ὁρυξαν χεῖράς μου, καὶ πόδας μου. Ἐξηρίθμησαν πάντα τὰ ὀστέα μου. Διμερίσαντο τὰ ἱμάτιά μου ἑαυτοῖς, καὶ ἐπὶ τὸν ἱματισμὸν μου ἔβαλον κλῆρον. Ταῦτα τίνοι ἄλλω προσαρμόσεις παρὰ τὸν Χριστόν, περὶ ὧν ἀπάντων συνωδὰ τὸ Εὐαγγέλιον ἱστορεῖ; καὶ διὰ τοῦ Ἡσαΐου δὲ προεῖρηκε περὶ τῶν τοιούτων ὁ Χριστός· Τὸν νῶτόν μου δέδωκα εἰς μάστιγας, τὰς δὲ σιαγόνας μου εἰς ῥαπίσματα, τὸ δὲ πρὸς ὠπὸν μου οὐκ ἀπέστρεψα ἀπὸ αἰσχύνης ἐμπυσομάτων. Καὶ πάλιν Δαβὶδ· Ἐδωκαν εἰς τὸ βρῶμά μου χολήν, καὶ εἰς τὴν δίψαν μου ἐπότισάν με ὄξος. Εἰ δὲ περὶ τοῦ ἐν αἰχμαλωσίᾳ λαοῦ ταῦτα νοήσεις, ἐπιστομίσει σε τὸ μηδαμοῦ γεγράφθαι κατ' εἶδος αὐτὰ ταῦτα τούτους παθεῖν, ἕτερα δὲ πολλὰ καὶ χαλεπά. Περὶ δὲ τῆς ἀναιρέσεως αὐτοῦ προεῖρηκεν Ἡσαΐας· Ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη. Ἴνα δὲ γινώσκῃς, ὅτι σωτήριος ἡμῖν αὕτη γεγένηται, φησὶ πάλιν ὁ αὐτός, Τῷ μῶλωπι αὐτοῦ πάντες ἰάθημεν. Καὶ ἵνα μάθῃς, ὅτι διὰ τὴν σφαγὴν αὐτοῦ παρεδόθη τὸ γένος τῶν Ἰουδαίων εἰς ἐξολόθρευσιν, προσέθηκε, Καὶ δώσω τοὺς πονηροὺς ἀντὶ τῆς ταφῆς αὐτοῦ. Τί γὰρ Ἰουδαίων πονηρότερον ἀνελόντων τὸν τοσαῦτα τούτους εὐεργετήσαντα;

{1Περὶ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ.}1 Φησὶν ὁ Δαβὶδ, ὅτι οὐκ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχὴν μου εἰς ἄδου, οὐδὲ δώσεις τὸν ὄσιόν σου ἰδεῖν δια φθορὰν, τοῦ σώματος δηλονότι. Εἶτα, Ἐγνώρισάς με ὁδοὺς ζωῆς· καὶ Ὡσηὲ δὲ φανερώτερον φησί· Καὶ ὑγιάσει ἡμᾶς μετὰ δύο ἡμέρας, ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ, καὶ ἀναστησόμεθα, καὶ ζησόμεθα ἐνώπιον αὐτοῦ, προσώπῳ ταῦτα λέγων τῶν κεκοιμημένων ἀγίων, ὧν τὰ σώματα συνηγέρθησαν τῷ Χριστῷ κατὰ τὴν τριήμερον ἀνάστασιν αὐτοῦ, καὶ ἐνεφανί σθησαν πολλοῖς, ὡς διδάσκει τὸ Εὐαγγέλιον. Φησὶ δὲ καὶ ὁ Ἑβραῖος Ἰώσηπος κατὰ τὸν ὀκτωκαιδέκατον τόμον τῆς Ἀρχαιολογίας αὐτοῦ· Γίνεται δὲ κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον Ἰησοῦς σοφὸς ἄνθρωπος, εἶπερ ἄνδρα αὐτὸν λέγειν χρή. Ἦν γὰρ παραδόξων ἔργων ποιητὴς, διδάσκαλος ἀνθρώπων ἡδονῇ τάληθῆ δεχο μένων καὶ πολλοὺς μὲν τῶν Ἰουδαίων, πολλοὺς δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐπηγάγετο. Ὁ Χριστὸς οὗτος ἦν, καὶ αὐτὸν ἐνδείξει τῶν παρ' ἡμῖν πρώτων ἀνδρῶν καθήλωσαν Ἰουδαῖοι σταυρῷ, ἐπιτετιμηκότος Πιλάτου. Οὐκ ἐξεπαύσαντο δὲ οἱ τὸ πρῶτον ἀγαπήσαντες τὰ αὐτοῦ καταγγέλλειν. Ἐφάνη γὰρ αὐτοῖς τρίτην ἔχων ἡμέραν πάλιν ζῶν, τῶν θείων προφητῶν ταῦτά τε καὶ ἄλλα μυρία περὶ αὐτοῦ θαυμάσια εἰρηκότων.

{1Περὶ τῆς ἐξ ἔθνων ἐκκλησίας ἐκ τῶν Ἡσαίου.}1 Εὐφράνθητι, ἔρημος διψῶσα. Ἀγαλλιάσθω ἔρημος, καὶ ἀνθείτω ὡς κρίνον, καὶ ἐξανθήσει, καὶ ἀγαλλιάσεται τὰ ἔρημα τοῦ Ἰορδάνου. Καὶ ἡ δόξα τοῦ Λιβάνου ἐδόθη αὐτῇ, καὶ ἡ τιμὴ τοῦ Καρμὴλου. Αἰσθητῶς μὲν οὖν οὔτε γέγονεν, οὔτε γενήσεται ταῦτα. Τίς γὰρ ἂν ἔλοιτο τὴν ἔρημον οἰκῆσαι, εἰ μὴ τοὺς Χριστιανοὺς ἐρεῖς μοναχοῦς; Ἀναγωγικῶς δὲ, 130.273 καὶ πάνυ. Ἐρημος μὲν γὰρ ἡ ἐξ ἔθνων ἐκκλησία τῶν ἀκάρπων πρὶν, καὶ ὄντων οἰκητήριον τῶν νοητῶν θηρίων, ἧτις φλεγόμενη τῷ πυρὶ τῶν παθῶν ἐδίψε θεογνωσίας καὶ σωτηρίας. Καὶ τυχοῦσα τοῦ κηρύγματος εὐφραίνεται, καὶ ἀγαλλιᾶται, καὶ ἀνθεῖ τῇ φαιδρότητι, καὶ εὐωδία τῶν ἀρετῶν. Ἐδόθη δὲ αὐτῇ καὶ ἡ δόξα τοῦ Λιβάνου, τουτέστι τοῦ παλαιοῦ λαοῦ, ὃν καὶ Κάρμηλον ὠνόμασε. Δόξα δὲ τούτου καὶ τιμὴ ἡ εὐσεβεία, καὶ ἡ πρὸς Θεὸν οικείωσις, καὶ τὸ ὕψος τῆς δόξης καὶ τοῦ νόμου, καὶ τὸ τῶν θείων ἀντιλήψεων ἀμφιλαφές, καὶ τὸ τῶν χαρίτων κατάκομον. Καὶ πάλιν, Εὐφράνθητι, στεῖρα, ἢ οὐ τίκτουσα, ῥῆξον καὶ βόησον, ἢ οὐκ ὠδίνουσα, ὅτι πολλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου μᾶλλον, ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα. Στεῖρα μὲν γὰρ ἡ δηλωθεῖσα ἐκκλησία, καὶ ἄγονος καρπῶν ἀρετῆς τὸ πρότερον, ὕστερον δὲ τὰ σπέρματα τῆς εὐσεβείας ὑποδεξαμένη πολὺπαις ἐγένετο, νικήσασα τῇ πολυπληθείᾳ τὴν Ἰουδαϊκὴν συναγωγὴν, ἧς ἀνὴρ ὁ Θεὸς τὸ πρὶν, ἀγαπῶν καὶ προνοούμενος καὶ φυλάττων αὐτήν, ἢ καὶ ὁ νόμος. Πάλιν δὲ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὁ Ἡσαίας πρὸς τὸν Υἱὸν καὶ Θεὸν φησιν· Ἴδου δέδωκά σε εἰς διαθήκην ἔθνων τοῦ κατὰστήσαι τὴν γῆν, καὶ κληρονομήσαι κληρονομίαν ἑρήμου, καὶ τὰ ἐξῆς. Καὶ διὰ τοῦ Δαβὶδ γὰρ ἐπηγγέιλαιτο τῷ Υἱῷ λέγων, Καὶ δώσω σοι ἔθνη, τὴν κληρονομίαν σου. Ὁ αὐτὸς δὲ Δαβὶδ παρεκάλει τὸν Πατέρα περὶ τούτων λέγων, Κατάστησον, Κύριε, νομοθέτην ἐπ' αὐτούς. Καὶ ὁ Ἡσαίας δὲ εἶρηκε προσώπῳ τοῦ τοιοῦτου νομοθέτου· Νόμος παρ' ἐμοῦ ἐξελεύσεται, καὶ ἡ κρίσις μου εἰς φῶς ἔθνων, καὶ εἰς τὸν βραχίονά μου ἔθνη ἐλπιούσι. Τίς δὲ ὁ νόμος οὗτος παρὰ τὸν εὐαγγελικόν, ὃς ἐφώτισε τὰ ἔσκοτισμένα τῇ πλάνῃ ἔθνη; Ὁ γὰρ Μωσαϊκὸς πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἐξελήλυθεν. {1Τοῦ αὐτοῦ.}1 Περὶ τῆς καινῆς διαθήκης τοῦ εὐαγγελίου πάλιν προεφήτευσεν Ἡσαίας εἰπὼν, Ἐκ Σιών ἐξελεύσεται νόμος καὶ λόγος Κυρίου ἐξ Ἱερουσαλήμ. Ὁ γὰρ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς νῦν μὲν ἐν τῷ ὄρει Σιών καθήμενος, καὶ διδάσκων, νῦν δὲ ἐν τῇ πόλει τῇ Ἱερουσαλήμ διατρίβων, ἐνομοθέτησε τὸν εὐαγγελικὸν νόμον τε καὶ λόγον. Οὐ γὰρ περὶ τοῦ Μωσαϊκοῦ νῦν φησιν ὁ προφήτης. Πῶς γὰρ, ὃς ἐν τῷ Σινᾷ ἐνομοθετήθη, ἀλλ' οὐκ ἐν Σιών, οὐδὲ ἐν Ἱερουσαλήμ, καὶ πάλαι πολλῶν πρὸ τοῦ Ἡσαίου, ὡσπερ, εὐαγγελικὸς πολλῶν μετὰ τὸν

Ἡσαΐαν; Διὸ καὶ προσφυῶς εἶπεν, ὅτι ἐξελεύσεται. Ὁ παλαιὸς γὰρ ἐξῆλθε. Περὶ τοῦ του δὲ τοῦ καινοῦ καὶ Ἱερεμίας προεῖρηκε λέγων, Ἴδου ἡμέραι ἔρχονται, λέγει Κύριος, καὶ διαθήσομαι ὑμῖν διαθήκην καινὴν, οὐ κατὰ τὴν διαθήκην, ἣν διεθέμην τοῖς πατράσιν ὑμῶν ἐν ἡμέρᾳ ἐπιλαβομένου μου τῆς χειρὸς αὐτῶν, ἐξαγαγεῖν αὐτοὺς ἐκ γῆς Αἰγύπτου, ὅτι αὐτοὶ οὐκ ἐνέμειναν τῇ διαθήκῃ μου καὶ γὼ ἡμέλησα αὐτῶν. Συνεσκιασμένα δὲ ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα, ἵνα μὴ ἀφανισθῶσι τὰ βιβλία. Ὅπου γὰρ παρόντα, καὶ θαυματουργοῦντα βλέποντες, καὶ τελείαν ἀπόδειξιν τῆς ἑαυτοῦ θεότητος παρεχόμε 130.276 νον οὐκ ἠδέσθησαν, ἀλλ' ἐσταύρωσαν, σχολῆ γ' ἂν τῶν περὶ αὐτοῦ προφητειῶν ἐφείσαντο, εἰ ταύτας ἀσυσκιάστους ἔλαβον καὶ γυμνάς; Ἔτι δὲ καὶ τὸ τοῦ Χριστοῦ ὄνομα κλήσις ἡμῖν ἔσται, προεῖρηκε μὲν Ἡσαΐας, Ὑμᾶς, λέγων, ἀνελεῖ Κύριος, τοῖς δὲ δουλεύουσίν μοι κληθήσεται ὄνομα καινόν, καὶ εὐλογηθήσεται ἐπὶ πάσης τῆς γῆς. Καὶ αὐθις, Ὅψονται ἔθνη τὴν δόξαν σου, καὶ πάντες οἱ βασιλεῖς τὴν δικαιοσύνην σου, καὶ κληθήσεται τὸ ὄνομα τὸ καινόν, ὃ ὁ Κύριος ὀνομάσει αὐτό. Προεῖπε δὲ καὶ Ὡσηε, Καὶ ἔσται, φήσας, ἐπ' ἐσχάτων τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐμφανὲς ἐν πάσῃ τῇ γῆ, καὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἐπικληθήσονται λαοὶ πολλοὶ, καὶ κατὰ τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ πορεύσονται καὶ ζήσονται ἐν αὐταῖς. {1Τοῦ αὐτοῦ.}1 Καὶ ἐν σοὶ προσεύχονται, ὅτι ἐν σοὶ ὁ Θεὸς ἐστι, καὶ οὐκ ἔστι Θεὸς πλὴν σου. σὺ γὰρ εἶ Θεός, καὶ οὐκ ἠδαιμεν. Τὸ μὲν οὖν, Καὶ ἐν σοὶ προσεύχονται, προφητεία περὶ τῶν πιστευσάντων εἰς τὸν Χριστόν. Τὸ δὲ ὅτι Ἐν σοὶ ὁ Θεὸς ἐστι, τὴν ἐν τῷ προσλήμ-ματι θεότητα καταγγέλλει. Τὸ δὲ, Καὶ γὰρ εἶ Θεός, καὶ οὐκ ἠδαιμεν, ἀπολογία τις τῶν Ἰουδαίων ἐν τῇ μελλούσῃ κρίσει, εἰ καὶ ματαία καὶ ἀπαράδεκτος. Εἰ πλάνος ἦν ὁ Χριστὸς, πῶς ὅσα προεῖρηκεν εἰς τέλος ἐξέβησαν; Οἷον τὰ περὶ τῆς ἐρημώσεως τοῦ ναοῦ τῶν Ἱεροσολύμων, καὶ τῆς ἀλώσεως, καὶ τῆς καταστροφῆς τῆς πόλεως, καὶ τῆς πανωλεθρίας τῶν Ἰουδαίων, καὶ ὅσα περὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, καὶ τῶν ἐν ὀνόματι αὐτοῦ θαυμάτων, καὶ ἀπλῶς ἅπαντα. 130.312 Καὶ σκότος ἐπάνω τῆς ἀβύσσου, φησὶ Μωϋσῆς. Ὅθεν οὗτοι κακούργως ὀρμώμενοί φασι, ὅτι ἦν τὸ σκότος, οὗ ποιητικὸν αἴτιον ἢ πονηρὰ ἀρχή. Εἶτα καὶ διεχώρισεν ὁ Θεὸς ἀνὰ μέσον τοῦ φωτὸς καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σκοτούς. Εἰ οὖν τὸ φῶς ὄν, καὶ τὸ σκότος ὄν, ἄρα τὸ διασταλὲν ἀπὸ τοῦ φωτός. Ταῦτα μὲν οἱ σκοτεινοὶ περὶ τὸ φῶς οὔτοι. Τί δὲ 130.313 ἡμεῖς; Οὐ τὸ σκότος οὐσία τις, ἀλλὰ συμβεβηκός, καὶ οὐδὲν ἕτερον ἢ φωτὸς ἀπουσία. Γυρωθέντος γὰρ ἐν ἀρχῇ τοῦ οὐρανοῦ, παρυπέστη σκότος ἐξ ἐμφράξεως τῶν πέριξ συμβάν, ὃ καὶ νῦν εἴωθεν ἐπὶ τῶν ἐμπεφραγμένων γίνεσθαι. Τούτων δὲ διαχωρισμὸς τὸ μετρητὸν διάστημα τῆς τοῦ φωτὸς ἀπουσίας. Καὶ γίνεται τρόπον τινὰ τοῦ φωτὸς ἢ ἀπουσία καὶ στέρησις ἕξις καὶ παρῦπαρξις τῷ σκότει. Πονηρὰ δὲ ἀρχή, τουτέστι πονηρὸς Θεός, οὐκ ἔστιν. Εἰ μὲν γὰρ Θεός, οὐ πονηρὸς, ἀλλὰ πηγὴ ἀγαθότητος· εἰ δὲ πονηρὸς, οὐ Θεός. Πῶς γὰρ Θεός ἢ κακία καὶ ἄμαρτία; Εἰ δὲ ταῦτα Θεός, οἴχεται πάντα, καὶ ἀνατέτραπται.

{1Ἐκ τῆς αὐτῆς.}1 Πῶς ἔσονται δύο ἀρχαί, ἀγαθὴ καὶ πονηρὰ; Ἐν ἀντία γὰρ ἀλλήλοις τὸ ἀγαθὸν, καὶ πονηρὸν ἦτοι κακὸν, καὶ ἀλλήλων φθαρτικά, καὶ ἀσύμβατα. Καὶ λοιπὸν ἐν μέρει τοῦ παντὸς ἐκάτερον ἔσται, καὶ ὑπὸ τοῦ μέρους τούτου περιγραφήσεται· καὶ ἡ ἀλλήλων ἄψονται, καὶ ὑπ' ἀλλήλων διαφθαρήσονται, ἢ μέσον ἔσται τι διατειχίζον, καὶ ἰδοὺ τρεῖς ἀρχαί. Καὶ αὐθις ἡ εἰρηνεύουσιν, ὅπερ τὸ πονηρὸν οὐ δύναται, ἢ μαχέσονται, ὅπερ τὸ ἀγαθὸν οὐ βούλεται, οὐδὲ δύναται. Τὸ μὲν γὰρ πονηρὸν εἰρηνεῦον οὐ πονηρόν· τὸ δὲ ἀγαθὸν μαχόμενον, οὐκ ἀγαθόν. Οὐκ ἄρα δύο ἀρχαί, καὶ ταῦτα ἐναντία, καὶ πολεμιώταται. Μία δὲ πάντως ἀγαθὴ. Τὸ δὲ πονηρὸν οὐκ ἀρχή, ἀλλὰ τοῦ ἀγαθοῦ στέρησις καὶ ἀποτυχία. {1Ἐκ τῆς αὐτῆς.}1 Εἶπερ ἄμφω θεοὶ πεφύκασιν ὁ ἀγαθὸς καὶ πονηρὸς, ἕτερον ἔξουσιν ἀρχήν. Καὶ δυὰς οὐκ ἀρχή, ἀλλὰ τούναντίον ἢ μονὰς ἀρχὴ τῆς δυάδος. Ἀρχὴ δὲ μὴ ὄντες, οὐδὲ θεοὶ πάντως ἔσονται. Ἐπεὶ οὖν ἡ μονὰς ἀρχὴ

πάντων, εἷς ἄρα καὶ Θεὸς, ὁ πάντων αἴτιος καὶ δημιουργός. {1'Εκ τῆς αὐτῆς.}1 Εἰ μὲν τὸ ἀγαθὸν ὄν, τὸ πονηρὸν οὐκ ὄν. Εἰ δὲ τὸ πονηρὸν ὄν, τὸ ἀγαθὸν οὐκ ὄν, κατὰ τὸν λόγον τῶν ἀμέσων ἐναντίων, ὑγείας καὶ νόσου, ζωῆς καὶ θάνατου. Οὐκ ἄρα Θεὸς πονηρός. {1'Εκ τῆς αὐτῆς.}1 Ὁ μὲν ἀγαθὸς Θεὸς οὐσιώδη καὶ φυσικὴν ἔχει τὴν ἀγαθότητα, ὁ δὲ πονηρὸς τὴν στέρησιν τῆς ἀγαθότητος ἔξιν ἔξει πάντως. Καὶ πῶς Θεὸς ἐξ ἀποπτώσεως καὶ ἐλλείψεως; {1'Εκ τῆς αὐτῆς.}1 Εἰ δύο ἦσαν Θεοὶ, ἢ τρεῖς, ἢ ἀπλῶς πολλοὶ, πάσαι ἂν ὁ κόσμος ἀπωλώλει ἄλλοτε ἄλλως, καὶ διαφόρως ἐνεργούμενος, καὶ κινούμενος. Τὸ δὲ κατὰ ταυτὰ, καὶ ὡσαύτως αἰεὶ κινεῖσθαι, καὶ διεξάγεσθαι, καὶ ἡ διὰ πάντων εὐαρμοστία, καὶ συμφωνία, καὶ τάξις, καὶ διαμονή, καὶ συντήρησις ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν κηρύττει τὸν αἴτιον, καὶ δημιουργόν, καὶ προνοητὴν, καὶ συνοχέα. 130.316 {1'Εκ τῆς αὐτῆς.}1 Εἰ μὲν πονηρὸς ὁ κάτω κόσμος οὗτος, καὶ ἡμεῖς ἄρα πονηροὶ, μέρος ὄντες αὐτοῦ. Πονηροῖς δὲ ἡμῖν κατὰ φύσιν οὖσιν οὐ πρόσεστιν ἀλήθεια. Ἡ γὰρ ἀλήθεια σαφῶς ἀγαθόν· τὸ δὲ ἀγαθὸν ἀλλότριον πονηροῦ. Μὴ κεκτημένοις δὲ ἀλήθειαν τὰ δεδογμένα ψευδῆ τε καὶ ἀνυπόστατα. Εἰ δὲ ἀγαθὸς ὁ δηλωθεὶς κόσμος, ἀγαθοῦ πάντως καὶ δημιούργημα. Ἀγαθοῦ γὰρ αἰτιατοῦ ἀγαθὸν τὸ αἴτιον, ὡσπερ καὶ πονηροῦ πονηρὸν.

{1'Εκ τῆς αὐτῆς.}1 Εἴπερ μὲν τὸν κόσμον ἀγαθὸν ὁμολογεῖτε τὸν δὲ Θεὸν καὶ Πατέρα πονηρὸν, καὶ οὐ τοῦ κόσμου τοῦ του δημιουργόν, ἔσται πάντως καὶ πονηρὸς ἄλλος κόσμος τοῦ πονηροῦ Θεοῦ δημιούργημα. Ἀλλὰ μὲν οὐκ ἔστιν. Οὐδὲ Θεὸς ἔστιν ἄρα πονηρός. Ὁ μὲν γὰρ Θεὸς ἀρχὴ καὶ ποιητικὸν αἴτιον· ἀρχομένων δὲ καὶ πεποιημένων οὐκ ὄντων, οὐδὲ ἀρχὴ πάντως ἔσται. Οὐκ ἄρα οὖν πονηρὸς ἔστι Θεός. {1'Εκ τῆς αὐτῆς.}1 Ὁ τῆς Παλαιᾶς, φασί, Διαθήκης Θεὸς οὐκ ἔχει τὴν περιληπτικὴν πάντων καὶ θεῖαν πρόγνωσιν. Ἐρωτᾷ γὰρ τὸν Ἀδὰμ, Ποῦ εἶ; καὶ τὸν Κάϊν, Ποῦ Ἄβελ ὁ ἀδελφός σου; καὶ τὸν Ἀβραάμ, Ποῦ Σάρρα ἡ γυνὴ σου; καὶ πολλὰ τοιαῦτα. Πρὸς οὓς φαμεν. Οὐκ ἀγνοίας αἰδηλωθεῖσαι ἐρωτήσεις, ἀλλὰ μᾶλλον γνώσεως. Εἰ μὴ γὰρ ἔγνω καὶ τὸν Ἀδὰμ, καὶ τὸν Κάϊν ἀμαρτήσαντα, οὐκ ἂν εὐθύς ἠρώτησε· καὶ δήλον ἀπὸ τῶν ἐξῆς. Εἶρηκε γὰρ πρὸς μὲν τὸν Ἀδὰμ, καίτοι μήπω μηδὲν περὶ τῆς βρώσεως ὁμολογήσαντα· Τίς ἀνήγειλέ σοι, ὅτι γυμνός εἶ, εἰ μὴ ἀπὸ τοῦ ξύλου οὗ ἐνετειλά-μην σοι μόνου μὴ φαγεῖν, ἀπ' αὐτοῦ ἔφαγες; Πρὸς δὲ τὸν Κάϊν, καίτοι καὶ αὐτὸν πειρώμενον λαθεῖν· Φωνὴ αἵματος τοῦ ἀδελφοῦ σου βοᾷ πρὸς με. Ταῦτα καὶ λίαν μὲν εἰδότης εἰσὶ, βουλομένου δὲ διὰ τῆς προσποιήτου ἐρωτήσεως εἰς μετάνοιαν ἀγαγεῖν τοὺς ἡμαρτηκότας, ἐπιγνόντας ὅτι πεφώρηνται. Πάλιν δὲ καὶ τό· Ποῦ Σάρρα ἡ γυνὴ σου; προγινώσκοντος ἦν ὅτι καὶ γυναῖκα ἔχει, καὶ Σάρρα κέκληται. Ὁ δὲ ταῦτα εἰδὼς καὶ ὅπου ἦν ἐγίνωσκε πάντως. Οὐ γὰρ ἂν ὀπισθεν τῆς θύρας ἐστώσης, καὶ μετὰ τὴν τῆς τεκνογονίας ἐπαγγελίαν γελασάσης κρύβδην, ἔλεγε· Τί ὅτι ἐγέλασε Σάρρα; Εἶτα προσ-τίθησι καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ γέλωτος. Λέγουσα γὰρ, φησὶν, ἐν ἑαυτῇ, Ἄρα γε ἀληθῶς τέξομαι; Ταῦτα γὰρ καὶ καρδιογνώστου. Ἠρώτησε δὲ Ποῦ Σάρρα ἡ γυνὴ σου; κατ' οἰκονομίαν, ἵνα μαθὼν ἐντεῦθεν Ἀβραάμ ὅτι προγνώστης ἐστὶ, καὶ πάντα εἰδὼς, ὡς κρείττονι προσέχη, καὶ τοῦ λοιποῦ πιστεύη πᾶ-σιν, οἷς ἂν ἐρεῖ. Καὶ τὸ περὶ τῶν Σοδόμων δὲ καὶ Γομόρρων εἰρημένον, ὅτι Καταβάς ὄψομαι εἰ κατὰ τὴν κραυγὴν αὐτῶν συντελοῦνται· εἰ δὲ μὴ, ἵνα γινῶ, κατ' οἰκονομίαν εἴρηται, παιδεύων ἡμᾶς μὴ κολάζειν ἀπὸ προγνώσεως, ἀλλ' ἀναμένειν τὴν πραγματικὴν διάγνωσιν. Εἰ γὰρ μὴ ἐγίνωσκε, πῶς 130.317 ἔλεγε· Κραυγὴ Σοδόμων καὶ Γομόρρων ἔρχεται πρὸς με; Ἡ γῆ, φησὶ, βοᾷ καὶ πρὸ τῶν πραγμά-των, ἢ αὐτὰ τὰ πράγματα κράζει. Πολλὰ δὲ τοιαῦ-ται οὐ μόνον παρὰ τῇ Παλαιᾷ, ἀλλὰ καὶ παρὰ τῇ Νέᾳ ἐρωτήσεις τοῦ Χριστοῦ. Πᾶσαι δὲ οἰκονομικαί, καὶ τι ἕτερον κατασκευάζουσαι. Ἴδιον γὰρ τοῦ Θεοῦ τὸ πάντα γινώσκειν· καὶ ὁ μὴ πάντα εἰδὼς οὐ πάν-των Θεός.

{1'Εκ τῆς αὐτῆς.}1 Πῶς φατε τὸν μὲν τῆς παλαιᾶς Διαθήκης νομο-θέτην δίκαιον, τὸν δὲ τῆς νέας ἀγαθόν, καὶ διὰ ταῦτα ἄλλον καὶ ἄλλον εἶναι δισχυρίζεσθε; Εἰ μὲν γὰρ τὸ δίκαιον ἀγαθόν, ὁ δίκαιος πάντως ἀγαθός. Οὐ γὰρ ἀλλήλοις ἀντιδιαίρουσιν τὸ ἀγαθόν καὶ τὸ δίκαιον· καὶ ὁ ἀγαθὸς πάντως δίκαιος. Μυρίων δὲ χρήσεων ἀγαθὸν εἶναι τὸν τῆς παλαιᾶς νομοθέτην κηρυττουσῶν, μίαν παραθήσομαι· Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ ὅτι ἀγαθός· εἰπάτω δὴ οἶκος Ἰσραὴλ ὅτι ἀγαθός· καὶ οἱ καθεξῆς δύο στίχοι. Καὶ ὁ τῆς νέας δὲ νομοθέτης· Καὶ ἡ κρίσις δὲ ἡ ἐμὴ δικαία ἐστὶ· καὶ πρὸς τὸν Ἰωάννην· Ἄφες ἄρτι· οὕτω γὰρ πρόπον ἐστὶν ἡμῖν πληρῶσαι πᾶσαν δικαιοσύνην. Ὅτι δὲ εἷς ὁ καὶ τῆς παλαιᾶς καὶ τῆς νέας νομοθέτης, προεῖρηκεν Ἰερεμίας λέγων· Ἴδου ἡμέραι ἔρχονται, λέγει Κύριος, καὶ διαθήσομαι ὑμῖν Διαθήκην καινὴν, οὐ κατὰ τὴν Διαθήκην, ἣν διεθέμην τοῖς πατράσιν ὑμῶν, ἐπιλαβομένου μου τῆς χειρὸς αὐτῶν ἐξαγαγεῖν αὐτοὺς ἐκ γῆς Αἰγύπτου, ὅτι αὐτοὶ οὐκ ἐνέμειναν τῇ Διαθήκῃ μου, κἀγὼ ἠμέλησα αὐτῶν. Καὶ πάλιν αὐτὸς, ὁ καὶ ταύτης κάκεινης νομοθέτης Χριστὸς, εἶπεν· Οὐκ ἤλθον καταλῦσαι τὸν νόμον, ἀλλὰ πληρῶσαι· τουτέστιν ἀτελεῖ ὄντα διὰ τὸ τῶν Ἑβραίων ἀτελεῖς τελειῶσαι τῇ μείζονι φιλοσοφίᾳ, καὶ ἀνδράσι πρεπούση. Ὁ μὲν γὰρ ἦν παιδαγωγὸς γυμνάζων ἐπὶ τὸ Εὐαγγέλιον, τοῦτο δὲ ἐστὶ μυσταγωγὸς διδάσκων τὰ τελεώτερα. Καὶ ὁ μὲν ἐρρύθμιζε τὰ σώματα, τὸ δὲ καταρτίζει τὰς ψυχάς. Συνεργὸς οὖν ἡ παλαιὰ τῆς νέας, καὶ προπαρασκευή, καὶ ὁδοποίησις.